

FLUID

Peter Kus, glasbenik, režiser in graditelj izvirnih glasbil

Ti je že uspelo uprizoriti zvok?

Peter, zdravo,

spodbudilo k dopisovanju s tabo me ni zgolj to, da že nekaj časa nisva imela temeljitejših stikov ali da sva v zadnjih letih že opravila "klasičen" intervju, temveč tudi, da si prav nedavno s svojo izredno sugestivno uprizoritvijo svojega edinstvenega zvočnega gledališča, lutkovno-glasbeno predstavo za otroke Kralj prisluškuje, na 19. festivalu gledališča za otroke od 2. do 10. julija v Kotorju v Črni gori v kategoriji novih gledaliških tendenc osvojil nagrado otroške žirije za kreativnost, očarljivo izraženo z zvoki.

Sodeč po predstavi, ob kateri sem užival že na premieri, ter tudi nasploh glede na tvoje edinstveno zvočno-gledališko ustvarjanje je to popolnoma upravičena nagrada. Za

kar ti oziroma vam vsem, zaslužnim za uprizoritev, iskreno čestitam. S čim pa je predstava po tvojem mnenju najbolj "zažgala"? Kar z osrednjim likom, napol lutko in napol zelo svojstvenim glasbilom oziroma konglomeratom več izjemnih glasbil za različne "priložnosti"? Ali morda tudi z več drugimi samosvojimi glasbili, ki mi skupaj z omenjenim konglomeratom asociirajo na to, kot da so napol industrijske naprave, namreč izdelane iz industrijskih materialov?

Predstavo ste premierno uprizorili sicer že pred približno tremi leti in pol, torej dobro kljubuje času zlasti glede na to, da je v osnovi nastala v neinstitucionalni produkciji, kajti predstave tovrstne produkcije žal večkrat (pre)hitro ugasnejo. Uspelo pa ji je nasploh kljubovati očitno že tudi nevhvaležnim okoliščinam, na

kateri si me opozoril v intervjuju le nekaj pred premiero, da imaš namreč neznanske težave pri produkciji svojih gledaliških predstav, ki so izrazito medžanrske, zaradi česar absolutno naj ne bi zanimale domačih kulturnih institucij, zaprtih vsaka v svoj žanr, toda s svetlo izjemo Cankarjevega doma, pripravljenega sodelovati koprodukcijsko. In kot zasledim, je Kralj prisluškuje celo zelo živa in uspešna predstava, mednarodno nagrajena že predtem in še kar naprej podajajoča se na festivale v svetu.

Ampak, čeprav naj tvoje predstave, že rečeno, ne bi zanimale kulturnih institucij, pa ti je lani uspelo prodreti v Lutkovno gledališče Ljubljana z uprizoritvijo spet samosvoje animirano-zvočne predstave Izgubljeni ton. Ali ti je

sicer v dosedanem ustvarjanju z vsem omenjenim že uspelo po tvojem mnenju uresničiti ali se vsaj približati temu ali pa še vedno ostaja tvoj glavni cilj, kar si mi že v omenjenem intervjuju predstavil kot svojo osnovno zamisel, namreč kako na gledališkem odru uprizoriti - glasbo ali zvok?

K pisanju tega pisma me je spodbudilo tudi, da sem te kar pogrešal na nedavnem odprtju obsežne zgodovinsko pregledne razstave Risba v stripu na Slovenskem, sicer na ogled od 7. julija do 16. oktobra v ljubljanski Mestni galeriji. Kajti čeprav nisi dejansko stripovski ustvarjalec, pa je na razstavi zastopana tvoja tesna sodelavka Kaja Avberšek, s katero si v začetku tega leta soustvaril presenetljivo kar v živo risano zvočno predstavo Pojoči grad in le

nekaj predtem kot nekakšnega njenega predhodnika (ob sodelovanju še enega preizkušenelega sodelavca, "raperskega pravljicarja" Boštjana Gorenca - Pižame) izredno duhovito v stripu oziroma slikanici podani isto naslovljeni priročnik za domačo izdelavo izvirnih glasbil.

Izvirna, pogosto prav nepredstavljivo unikatna glasbila so nasploh značilnost tvojega ustvarjanja. Predstavljal si jih še ne davno tudi v okviru razstavnega projekta, skoraj sočasnega s Pojočim gradom, naslovljenega Evfonija - zvočni vrt ter odmevnega tudi v Mariboru. In najbrž jih boš vključil prav tako v novo predstavo, kot že slišim, s predvideno premiero prihodnje leto v Zagrebu, a zagotovo tudi pri nas. Se že veselim in te lepo pozdravljam,

Uroš Smasek

Nova animacija

Dragi Uroš,

zelo vesel sem, da se o predstavi Kralj prisluškuje lahko pogovarjate še tri leta in pol po njeni premieri. Veliko eksperimentalnih gledaliških predstav pri nas ugasne že po nekaj ponovitvah, kar ni nujno povezano z njihovo kakovostjo. Razloge vidim v več dejavnikih. Najprej je naš trg premajhen in premalo diferenciran, da bi jim omogočil dovolj občinstva in z njim daljše preživetje. Nadalje sistem kulturnega financiranja pri nas ne spodbuja dovolj izvedbe ponovitev predstav: produkcija predstave do premiere je večinoma skoraj v celoti financirana z javnimi sredstvi, ponovitve pa le redko. In slednjič, ker so ob maloštevilnem občinstvu ponovitve predstav finančno sila tvegane, se gledališča (tudi institucionalna in predvsem neodvisna) raje zadovoljijo le z izvedbo premiere, na ponovitve pa resno sploh ne računajo. S tem so predstave vnaprej obsojene na zgodnji konec, ki jih pogosto doleti že po nekaj ponovitvah. Slabi pogoji za igranje predstav brzkone vplivajo tudi na njihovo kakovost, saj ustvarjalec verjetno stežka vložijo vse napore v projekt, za katerega ve, da ga bo lahko odigral le nekajkrat. Vprašljivo pa je s tem tudi vlaganje javnih sredstev v projekte, če je vnaprej jasno, da ne morejo zaživeti.

Sprenevedali bi se sicer lahko, da je namen umetniškega dela izpolnjen za ustvarjalca skozi proces njegovega ustvarjanja in da, kot v modernizmu, umetniško delo gledalca/poslušalca ne potrebuje. "Koga briga, če poslušate!" je nekoč vzkliknil ameriški skladatelj Milton Babbitt. Toda gledališko predstavo vendarle izpolnjuje tudi njen gledalec. Predstavo Kralj prisluškuje so v tem pogledu rešili mednarodni lutkovni festivali, na katerih je v preteklih letih bila odigrana in se izoblikovala. Nastopali smo v Avstriji, Italiji, Nemčiji, BiH, Srbiji, Črni gori, septembra pa se odpravljamo še v Švico. Prepričan sem, da je prav odpiranje slovenske umetnosti v

tujino rešitev, ki ji bo omogočila boljše produkcijske pogoje in dvignjene kakovosti. Tudi njene "lokalne" posebnosti se bodo na globalnem mednarodnem prizorišču kvečjemu okrepile in strah za izgubo nacionalne kulturne identitete je na tem mestu povsem odveč.

V zasičeni ponudbi mednarodnih gledaliških in lutkovnih festivalov vedno izstopajo predstave s posebno avtorsko poetiko. "You gotta have your own thing (Moraš imeti nekaj svojega)!" je nekoč pripomnil drugi ameriški skladatelj, Steve Reich. Ni mislil na izstopanje za vsako ceno, na nastopaštvo ali provokacijo, pač pa na samosvoj umetniški izraz, ki ga ustvarjalec odkrije, se v njem iskreno prepozna in ga suvereno razvija skozi svoje delo. Sam sem pred nekaj leti odkril področje izdelovanja izvirnih, doma narejenih unikatnih glasbil. Zdelo se mi je, da sem naletel na področje neskončne svobode, ki mi bo omogočilo brezskrajne možnosti za glasbeno izražanje, saj je iznajdba vsakega glasbila povezana z odkrivanjem številnih novih zvokov. Prevzela me je tudi njihova vizualna podoba, saj so lahko oblikovana na poljubne načine, ki s tradicionalnimi glasbili nimajo veliko skupnega.

Izvirna glasbila so postala središče mojega dela zadnjih let, v katerem se prepletajo glasbena, lutkovna in likovna umetnost. Prav kombinacija "zvočnih lutk", mešanice lutk in glasbil, ki omogočajo hkratno animacijo in izvajane glasbe v živo, pa tudi najbolj pritegne festivalske selektorje in občinstvo. To je "naša stvar", ki izstopa v kalejdoskopu najrazličnejših lutkovnih poetik v tujini. A kot so izvirna glasbila blagor, ki našemu delu omogoča razpoznavnost, tako so lahko tudi ovira: ko sem se v zadnji predstavi Pojoči grad bolj posvetil raziskovanju interaktivne uporabe videa in računalniške animacije v lutkovne namene namesto glasbilom, so nekateri to razumeli kot zablodo in korak stran od mojih prejšnjih predstav. Javnost (predvsem

Namesto da kulturna politika z majhnimi subvencijami za 'prikrajšane' umetnike vzdržuje status quo, naj bi razmislila o reformi delovanja

kritiška) ima rada svet urejen in klasificiran.

Ko sva se pred leti pogovarjala o možnosti uprizorjanja glasbe na gledališkem odru, sem mislil na "abstraktni" cilj svojega dela, ki bi mu lahko sledil vse življenje, a ga nikoli izpolnil. V lutkovnem smislu se s sodelavci trudimo razviti novo obliko animacije, ki sem jo poimenoval "animacija zvoka", da z glasbili, ki se med igranjem spremenijo v lutke, glasbeniki v predstavi hkrati animirajo (igrajo) lutke (glasbila) in "animirajo zvok". V tem smislu je zvok na odru uprizorjen, gledalec pa postavljen v položaj, da "predstavo sliši" in glasbo na odru "poslušajo z očmi".

Od nekdaj se rad "sprehajam" med različnimi mediji in v zadnjem času sem glasbi in gledališču dodal še nove. Gledalci, ponavadi otroci in njihovi odrasli spremljevalci, si po predstavah, v katerih so se zvokov "nagledali", vedno znova želijo glasbila tudi preizkusiti. Za njih sem ustvaril niz razstav izvirnih glasbil Evfonija, na

Peter Kus na razstavi svojih izvirnih glasbil v Muzeju NO Maribor, poimenovani Evfonija - Zvočni vrt, decembra 2010. (Janko Rath)

katerih so se lahko zvokov in glasbil dotikali, nanje po mili volji igrali in sami ustvarjali glasbo. Eno teh razstav, Pojoči grad, ki je bila spomladi 2009 postavljena na Starem gradu nad Celjem, sva z oblikovalko in ilustratorico Kajo Avberšek predelala najprej v istoimenski stripovski priročnik za gradnjo izvirnih instrumentov, kasneje pa še v omenjeno risano zvočno predstavo Pojoči grad. Tako je nastala trilogija Pojoči grad, ki bo od 21. do 24. septembra prvič v celoti predstavljena na 6. bienalu Ustanove lutkovnih ustvarjalcev Slovenije v Mariboru.

Kljub precej številnim novim projektom ostaja produkcijska plat našega dela še vedno nedorečena. Ob nedavnih apelih proti zmanjšanju sredstev za kulturo bi veljalo opozoriti tudi na problem njihove smotrne rabe. Imamo javni sistem financiranja kulture, ki je samoumeven, permanenten in ravno zato slabo izkoriščen in nadziran. Zdi se mi, da se "tranzicija" produkcijskega sistema v kulturi, ki bi moral postati bolj odprt, fleksibilen in občutljiv za logiko tržnega

gospodarstva, sploh še ni začela. Organizacija dela v kulturi je slaba. Tako se nekatere ustanove kot tudi neodvisni producenti prej borijo za obstoj ali brezvoljno životarijo, kakor pa da bi skrbeli za svoje poslanstvo, to je produkcijo umetniških del.

Ironija trenutne situacije je, da smo ob številnih producerskih ustanovah v naši državi mnogi ustvarjalci za produkcijo in organizacijo svojega dela še vedno prisiljeni skrbeti sami. Posledica je inflacija ustanavljanja majhnih kulturnih zavodov in društev, ki povzročajo še večjo razpršenost in slabšo izrabo javnih sredstev ter težje okoliščine dela za vse. Namesto da kulturna politika z deljenjem majhnih subvencij med številnimi "prikrajšanimi" umetniki vzdržuje status quo in socialni mir, naj bi razmislila o temeljiti reformi delovanja. A čakali je ne bomo, ustvarjali bomo dalje, zato se kmalu vidiva na novi predstavi. Lepo te pozdravljam,

Peter Kus